

**Sahminta Iskaashiga Dowladda
iyo Ganacsatada (PPPs) ee Soomaaliya:
Fursadaha, Caqabadaha, iyo Istaraatijiyadaha
Horumarka Waara**

Warbixinta Madasha

Nuxurka Warbixinta

Kulanka Madasha Magan ee "Sahminta Iskaashiga Dawladda iyo Ganacsatada (PPP) ee Soomaaliya: Fursadaha, Caqabadaha iyo Istaraatiijiyadaha Horumarka Waara" ayaa lagu qabtay 20-kii Agoosto 2024 Hoteelka Jazeera Palace ee magaalada Muqdisho. Shirkan muhiimka ah waxa uu isu keentay daneeyayaasha muhiimka ah ee ka socda dowladda, ganacsatada, hay'adaha maaliyadda iyo bulshada rayidka ah si ay u sahamiyaan awoodda iskaashiga ee kor u qaadista ajendaha horumarinta Soomaaliya. Iyadoo lasoo bandhigay aragtiyo, dood-cilmiyeedyo iyo hadaljeedino, madasha ayaa lagu soo bandhigay dulmar dhamaystiran oo ku saabsan jawiga hadda ee iskaashiga PPP Soomaaliya, isaga oo aqoonsaday fursadaha iyo caqabadaha muhiimka ah, isla markaana soo jeediyay istaraatiijiyado la taaban karo oo lagu horumarinayo hirgelinta iskaashiga PPP. Kulanka ayaa kusoo dhamaaday natiijooyin iyo talooyin muhiim ah oo la doonayo in lagu horumariyo koboca dhaqaale ee Soomaaliya iyada oo loo marayo iskaashi wax-ku-ool ah oo u dhexeeya dawladda iyo ganacsatada.

Asalka iyo Ujeedooyinka.

Marka la eego xaalada dhaqaale ee sii kobcaya ee Soomaaliya, Iskaashiga Dawladda iyo ganacsatada (PPPs) waxay matalaan hab muhiim ah oo sare loogu qaadaayo horumar waara. Iyada oo la aqoonsanayo awoodda aan la adeegsan ee iskaashiga PPP, Madasha Magan ayaa soo abaabushay kulankan si ay u horumariso doodaha ku saabsan iskaashiga PPP ee Soomaaliya, iyada oo siinaysa madal lagu wadaago aqoonta laguna dhiso iskaashiga. Kulanka waxaa ka soo qaybgalay in ka badan 300 oo ka kala socda dowladda, ganacsatada maxalliga ah, hay'adaha maaliyadeed, siyaasiyiinta, aqoonyahannada, iyo wakiillada bulshada rayidka ah. Kulanku wuxuu diiradda saaray ka doodista sidii loo aqoonsan lahaa fursadaha, loona wajihi lahaa caqabadaha, iyo sidii loo dejin lahaa istaraatiijiyado lagu hirgeliyo iskaashiga PPP ee Soomaaliya.

Ujeedooyinka madasha waxa ka mid ah:

01

In la bixiyo faham dhamaystiran oo ku saabsan noocyada iskaashiga PPP, qaababka caalamiga ah, sida ay u habboonyihiin ugana dhaqangali karaan Soomaaliya.

02

In la sahmiyo lana muujiyo waaxyada Soomaaliya oo laga yaabo inay ka faa'iidaystaan ugu badnaan dadaallada iskaashiga PPP.

03

In la aqoonsado lana falanqeeyo caqabadaha iyo xannibaadaha gaar ah ee ku jira hirgelinta iskaashiga PPP ee Soomaaliya oo la soo jeediyay xalal suurtagal ah.

04

In la horumariyo istaraatiijiyado la taaban karo iyo talooyin siyaasadeed oo ka caawin kara hirgelinta wax-ku-oolka ah ee iskaashiga PPP Soomaaliya.

Furitaanka Kulanka

Kalimadda Soo Dhoweynta

Madasha waxaa lagu daahfuray khudbadda soo dhoweynta oo uu soo jeediyay Mudane Maxamed Maxamuud Caddow, Guddoomiyaha Madasha Magan. Mudane Caddow ayaa muujiyay muhiimadda uu iskaashiga dowladda iyo ganacsatadu u leeyahay geedii-socodka horumarineed ee Soomaaliya. Waxa uuna martida uga mahadceliyay ka soo qeybgalka madasha.

Hadaljeedinta Furitaanka

Hadallada furitaanka waxaa soo jeediyay masuuliyiin ka tirsan dowladda oo ay ka mid yihiin Xurmadle Maxamuud Cabdiraxman Sheekh, Wasiirka Qorsheynta, Maalgashiga iyo Horumarinta Dhaqaalaha; Xurmadle Biixi Iimaan Cige, Wasiirka Maaliyadda; Xurmadle Cabdiraxman Odowaa, Xubin ka tirsan Baarlamaanka Soomaaliya; Xurmadle Maalik Cabdalla, Xubin ka tirsan Baarlamaanka Soomaaliya; mudane Maxamuud Cabdikariin Gabeyre Guddoomiyaha Rugta Ganacsiga & Warshadaha Soomaaliyeed; iyo Marwo Fartuun Sharif Maxamed, Agaasimaha Isbitaalka Banaadir. Khudbad kasta waxa carrabka lagu adkeeyay doorka muhiimka ah oo ay iskaashiga PPP ku leeyihiin dardargelinta kobaca dhaqaalaha iyo horumarinta kaabayaasha Soomaaliya, iyada oo dib loo xaqiijiyay sida ay dowladda uga go'an tahay horumarinta iskaashiyada wax-ku-oolka ah ee u dhexeeya dhinacyada dawladda iyo ganacsatada.

Hadaljeedinno Muhiim ah:

Hadalljeedinta Bandhiga I: Qaab-dhismeedka Sharciga Cusub ee Iskaashiga Dawladda iyo Ganactada: Aragtiyo Muhiim ah oo ku saabsan Qaab-dhismeedka iskaashiga PPP ee Soomaaliya

Waxaa soo bandhigay Mudane Maxamed Cabdullahi Khalif (Wardi), La-taliyaha dhanka Sharciga ee Wasaaradda Maaliyadda, bandhigga wuxuu bixiyay falanqayn ku saabsan wax-ka-beddelka dhawaan lagu sameeyay Xeerka Wax-iibsiga Dawladda ee 2016, gaar ahaan si loogu fududeeyo oo loo xakameeyo Iskaashiga Dawladda iyo Ganacsatada (PPPs).

Nuxurka:

Qaab-dhismeedka Sharci Hadda Jira: Mudane Khaliif wuxuu ku bilaabay isagoo soo bandhigay qaab-dhismeedka sharciga ee hadda jira ee PPP-yada Soomaaliya, isagoo sheegay in inkasta oo Xeerka Wax iibsiga Dadweynaha ee 2016 uu ku jiray qodobdo ku saabsan qandaraasyada iyo iskaashiyada, haddana waxa uu la'aaday hagiis iyo qaab-dhismeed gaar ah oo lagama maarmaanka u ah hirgelinta wax ku oolka ah ee PPP-yada. Tani waxay keentay in wax-ka-beddeladii dhawaa lagu sameeyo si loo abuuro qaab-dhismeed sharci oo adag oo la qabsan karo.

Wax-ka-badalka lagu Sameeyay Xeerka iibka Dawladda: Bandhiggu wuxuu faahfaahiyay wax-ka-beddelka muhiimka ah ee lagu sameeyay Qaybta VI ee Xeerka Wax iibsiga Dadweynaha kaasoo hadda ah saldhigga qaab-dhismeedka sharciga ee PPP-yada Soomaaliya. Wax-ka-beddelladan waxaa ka mid ah:

01 Qoondaynta Doorarka iyo Waajibaadka:

Qaab-dhismeedka dib loo eegay wuxuu si cad u qeexayaa doorarka daneeyayaasha muhiimka ah ee dowladda sida Wasaaradda Maaliyadda, Guddiga Wasaaradaha (IMC), iyo Qaybta Farsamada (TU), iyadoo la hubinayo isla xisaabtanka iyo daah-furnaanta inta lagu jiro habka PPP.

02 Hababka Isdaba Joogga ah:

Wax-ka-beddellada waxay soo bandhigeen habraacyo habaysan oo loogu talagalay aqoonsiga, ansixinta, iyo hirgelinta mashaariicda PPP. Tani waxay ku jirtaa qaab dhismeed wax ku ool ah oo lagu maareeyo soo-jeedinta aan la codsan oo badan oo ka jirta Soomaaliya sababo la xiriira baahiyaha kaabayaasha ee isbeddelaya ee dalka.

03 Maareynta Khataraha iyo U hoggaansanaanta:

Iyadoo la adkeynayo muhiimadda ay leedahay nidaam hubin iyo dheelirtirnaan, qaab-dhismeedku waxa uu ka kooban yahay qodobdo loogu talagalay qiimeynta khataraha adag, kormeerka joogtada ah, iyo dhismaha Guddi Mashruuc kasta oo PPP ah si uu u kormeero horumarkiisa oo uu u hubiyo u hoggaansanaanta shuruudaha sharciga iyo maaliyadeed.

04 Caqabadaha iyo Xalalka:

Mudane Khalif waxa uu qiray caqabadaha ay Soomaaliya kala kulanto hirgelinta PPP-yada sida awoodda hay'adeed oo xaddidan iyo jawi maalgashi oo adag. Wax-ka-beddeladani waxay ujeedoodu tahay inay wax ka qabtaan arrimahan iyaga oo siinaya hagitaan cad iyo habab taageero oo loogu talagalay daneeyayaasha dadweynaha

05 Istaraatiijiyadda Hirgelinta:

Bandhiggu wuxuu kusoo gebogeboobay dood ku saabsan istaraatiijiyadda hirgelinta ee qaab-dhismeedka sharci ee cusub ee PPP. Tani waxaa ku jira dejinta cutub farsamo oo gaar ah, hindisaha dhisidda awoodda si loo horumariyo khibrada maxalliga ah, iyo horumarinta mashruuc mudnaan leh oo la yaab leh si loo soo jiito maalgashiga oo loo hubiyo hirgelinta guusha leh ee mashaariicda.

Hadaljeedin Bandhiga II: Daraasad Ku Saabsan Iskaashiga Dawladda iyo Ganacsatada: Taariikhda Guullaha ee Caalamka

Dr. Cabdisalaan Salaad Warsame, Madaxa Cilmi-baarista ee Machadka The7 iyo Bare-Sare oo dhanka Dhaqaalaha ee Jaamacadda Ummadda Soomaaliyeed, ayaa soo bandhigay qoraal daraasada oo ka soo baxay Machadka The7, isaga oo diiradda saaray sheekooyinka guusha caalamiga ah ee Iskaashiga Dadweynaha iyo Gaarka ah (PPPs) iyo casharrada muhiimka ah ee laga baran karo waaya-aragnimadan si loo hagto loona qaabeeyo dadaallada PPP ee Soomaaliya.

Nuxurka:

- Dr. Warsame wuxuu bixiyay dulmar guud oo ku saabsan muuqaalka caalamiga ah ee PPP-yada, isaga oo iftiimiyay doorkooda muhiimka ah ee ku jira bixinta kaabayaasha iyo adeegyada dadweynaha. Wuxuu adkeeyay in PPP-yada guulaystay ay kaalin weyn ka qaateen kor u qaadista koboca dhaqaalaha, hagaajinta bixinta adeegyada, iyo dhiirrigelinta hal-abuurnimada waddamada horumaray iyo kuwa soo koraya labadaba.

Daraasadaha Kiiska ee Guusha iskaashiga PPP:

Iskaashiga PPP ee Marinka Dhulka Hoose ee London: Dr. Warsame waxa uu ka hadlay mashruuca casriyeynta dhulka hoose ee London, oo ah PPP dhex maray Gaadiidka London (TfL) iyo ururada qaybta gaarka ah. Wuxuu iftiimiyay qodobbada guusha sida qaab sharci oo cad, qaybsiga khatarta oo wax ku ool ah, iyo qaab-dhismeedka maamulka oo adag. Casharada laga bartay mashruucan ayaa muujiyay muhiimadda ay leedahay in la helo doorar iyo masuuliyado si wanaagsan loo qeexay, maareyn qandaraas oo xooggan, iyo habraacyo go'aan qaadasho oo hufan.

Warshadda Nadiifinta Biyaha ee Sydney: Daraasad kale oo kiiska ah waxay diiradda saartay warshadda nadiifinta biyaha ee Sydney taas oo la dhisay si loo xaqiijiyo sahayda biyaha ee Sydney. Dr. Warsame waxa uu sheegay in guusha PPP-kan ay inta badan sabab u ahayd maareyn khatar oo wax ku ool ah, suurtagalnimada maaliyadeed, iyo ka qaybgalka daneeyayaasha. Wuxuu adkeeyay in PPP-yada si taxadar leh loo dhiso si loo dheelitiro khataraha iyo abaalmarinta ka dhexeysa la-hawlgalayaasha dadweynaha iyo kuwa gaarka loo leeyahay.

Tareenka Xawaaraha Sare ee Gautrain: Dr. Warsame wuxuu sidoo kale soo bandhigay mashruuca Gautrain Rapid Rail Link ee dalka Koonfur Afrika, oo ah xiriir tareen xawaare sare leh oo isku xira Johannesburg, Pretoria, iyo Garoonka Diyaaradaha ee OR Tambo International. Waxa uu xusay in qorsheynta maaliyadeed ee adag, qaybsiga khatarta oo wax ku ool ah, iyo qaab-dhismeedka maamulka oo xooggan ay ahaayeen kuwa muhiim u ah guusha mashruuca. Casharka ugu weyn wuxuu ahaa muhiimadda ay leedahay qorsheyn maaliyadeed oo dhamaystiran iyo isu waafajinta danaha daneeyayaasha.

Qodobbada Guusha Iskaahiga PPP:

■ **Qaab-dhismeed Sharci iyo Xeerar Maaraynta:** Dr. Warsame waxa uu adkeeyay in qaab-dhismeed sharci oo si wanaagsan loo qaabeeyay uu muhiim u yahay guusha PPP-yada. Qaab-dhismeedkan waa in uu si cad u qeexaa doorarka iyo masuuliyadaha dhammaan dhinacyada, dejiyo habraacyo hufan oo loogu talagalay ansixinta mashruuca iyo maamulkiisa, isla markaana bixiyo habab lagu xalliyo khilaafaadka.

■ **Si Wax-ku-ool ah loo Maareeyo Khataraha:** Wuxuu iftiimiyay baahida loo qabo in la sameeyo qiimeyn khatar iyo istaraatiijiyad maareyn oo wax ku ool ah mashruuc kasta oo PPP ah. Tan waxaa ku jira in la aqoonsado khataraha suurtagalka ah horeba inta lagu jiro nolosha mashruuca, loo qaybiyo khataraha dhinacyada ugu wanaagsan ee maareeya, iyo in la hubiyo inay jiraan tallaabooyin ku filan oo la tixgeliyo.

■ **Ka-qaybgalka Daneeyayaasha:** Dr. Warsame waxa uu adkeeyay muhiimadda ay leedahay in la hawlgeliyo dhammaan daneeyayaasha khuseeya inta lagu jiro habka PPP. Tan waxaa ku jira hay'adaha dowladda, la-hawlgalayaasha qaybta gaarka loo leeyahay, iyo sidoo kale bulshada mashruucyadu saameeyeen. Isgaadhsiinta iyo wadatashiga wax ku oolka ah ayaa muhiim u ah in la helo taageerada dadweynaha iyo hubinta joogtaynta muddada-dheer ee dadaallada PPP.

Dood-wadaagga Madasha

Dood-wadaag I: Sahminta Iskaashiga Dawladda iyo Ganacsatada ee Soomaaliya: Fursadaha, Caqabadaha, Habab Maaliyadeed, iyo Qaab-dhismeedka Sharci

Waxaa daadihiyay Mudane Axmed Shire, Guddoomiye Ku-xigeenka Jaamacadda Puntland, dooddan ayaa isu keentay kh baro si ay uga doodaan dhinacyada kala duwan ee Iskaashiga Dawladda iyo Ganacsatada ee Soomaaliya, gaar ahaan iyada oo diiradda lagu saarayo fursadaha, caqabadaha, hababka maaliyadeed, iyo qaab-dhismeedka sharciyada ee lagama maarmaanka ah. Dooddan waxaa ka qeybgalay:

Dr. Xasan Aadan Hoosow, Guddoomiyaha Golaha Dhaqaalaha Qaranka ahna Taliyaha Dhaqaalaha ee Madaxwaynaha Soomaaliya

Dr. Maxamuud Maxamed Culusow, Guddoomiyihii hore ee Bangiga Dhexe ee Soomaaliya

Mudane Yasin Maxamuud Cibaar, Agaasimaha Ururka Bangiyada Soomaaliyeed.

Qodobbada Muhiimka ee Doodda:

Fursadaha Iskaashiga PPP ee Soomaaliya

Dood-cilmiyeedka ayaa iftiimiyay dhowr fursadood oo muhiim ah oo lagu horumarinayo Iskaashiga Dowladda iyo Ganacsiga Gaarka ah (PPPs) ee Soomaaliya, gaar ahaan horumarinta kaabayaasha muhiimka ah. Iyada oo baahi weyn loo qabo 22,100 kiiloomitir oo waddooyin ah, oo ay ku jiraan 4,625 kiiloomitir oo waddooyinka aasaasiga ah, waxaa jirta fursad cad oo ay iskaashiyadu ku kobcinayaan isku xidhka iyo kicinta kobaca dhaqaalaha. Iyadoo la maalgelinayo mashaariicda kaabayaasha muhiimka ah sida waddooyinka waaweyn, dekedaha, iyo garoomada diyaaradaha, Soomaaliya waxay istiraatiijiyad ahaan isu dhigi kartaa xudunta saadka ee gobolka, iyadoo ka faa'iidayaanaysa goobta juqraafigeed ee faa'iidada leh. Intaa waxaa dheer, kartida Soomaaliya ee tamarta dib loo cusboonaysiin karo,

gaar ahaan qoraxda iyo dabaysha, waxay siinaysaa fursado ballaaran oo iskaashi ah. Baahida hadda jirta ee ku dhawaad 1,000 megawatts (MW) oo koronto ah ayaa lagu dabooli karaa iyada oo loo marayo maalgelinta la beegsanayo ee mashaariicda tamarta la cusboonaysiin karo, taas oo kala duwanaysa ilaha tamarta ee dalka isla markaana kaalmaynaya horumar dhaqaale oo waara. Intaa waxaa dheer, waxda kalluumaysiga, oo hadda ku tabarucaysa \$135 milyan sannadkiiba dhaqaalaha, waxay awood u leedahay in ay koraan ilaa \$4 bilyan iyada oo la adeegsanayo kaabayaasha saxda ah iyo maalgashiga iyada oo loo marayo iskaashiyada iskaashiga ah, taas oo si weyn u wanaajinaysa kala-duwanaanshaha dhaqaalaha iyo abuurista fursado shaqo.

Caqabadaha Hirgalinta Iskaashiga PPP

Inkasta oo ay jiraan fursadahaas rajo-gelinta leh, dooddu waxay iftiimisay caqabado badan oo khatar ah oo hor istaagi kara hirgalinta wax-ku-oolka ah ee iskaashiga iskaashi ee Soomaaliya. Mid ka mid ah caqabadaha aasaasiga ah ee la aqoonsaday waa maqnaanshaha qaab-dhismeed sharci iyo sharci oo dhammaystiran oo ku habboon iskaashiga iskaashiga. Hubanti la'aantan sharciyeed waxay abuurtaa jawi aan la saadaalin karin oo joojin kara maalgashadayaasha gudaha iyo kuwa caalamiga ah labadaba. Intaa waxaa dheer, la'aanta garsoor madaxbannaan oo awood u leh inuu si dhexdhexaadnimo ah u xukumo khilaafaadka la xiriira iskaashiga iskaashiga ayaa sii kordhinaysa khataraha sharci iyo sharciyeed. Xasilooni la'aanta siyaasadeed iyo welwelka amniga ee socda ayaa sidoo kale soo bandhigaya khataro la taaban karo, taas oo wiiqaysa kalsoonida maalgashadayaasha waxayna adkeynaysaa fulinta mashaariicda muddada dheer. Xubnihii dood-cilmiyeedka ka hadlay ayaa xusay in ay ku filnaan la'dahay hay'adaha dowladda si ay si hufan ugu maareeyaan una kormeeraan hindisayaasha iskaashiga, ayna weheliso hufnaan la'aan iyo dowladnimo, taasoo caqabad ku ah abuurista kalsoonida iyo isla xisaabtanka. Intaa waxaa dheer, waxaa jira wacyigelin la'aan baahsan iyo faham la'aanta iskaashiga dadweynaha ee ka dhex jira saraakiisha dawladda iyo daneeyayaasha muhiimka ah, taas oo caqabad ku ah samaynta iyo fulinta xeeladaha iskaashiga ah. Maqnaanshaha dammaanad qaadka dawladda ee maalgashiga iskaashiga ayaa sidoo kale xaddidaya ka-qaybgalka ganacsiga gaarka ah, maadaama maalgashadayaasha ay ka caga jiidayaan in ay fuliyaan mashaariic waaweyn iyaga oo aan dammaanad qaadin khasaaraha ka iman kara.

Hababka Maaliyadeed ee Guusha Iskaashiga PPP

Dooddu waxay sahamisay qaabab kala duwan oo maalgelineed kuwaas oo loo adeegsan karo in lagu taageero sidii guul loo geyn lahaa iskaashiyada iskaashiga ah ee Soomaaliya. Muhiimadda ay leedahay samaynta daraasaadka suurtagalka ah ee adag, oo ay ku jiraan falanqaynta faa'iidada kharash-ka-faa'iida ee faahfaahsan iyo qiimaynta cad ee Ku noqoshada Maalgashiga (ROI), ayaa la adkeeyay si loo hubiyo in mashaariicda PPP ay yihiin kuwo dhaqaale ahaan waxtar u leh oo soo jiidanaya maalgashadayaasha. Si loo soo jiito maalgashadayaasha kala duwan, shisheeye iyo kuwa maxaliga ahba, horumarinta moodooyinka maalgelineed ee hal-abuurka leh ayaa loo arkayay inay muhiim tahay. Moodooyinka noocan oo kale ah waa in ay ku jiraan hababka wadaagga khatarta ah iyo dammaanadaha ay dawladdu taageerto si loo yareeyo khataraha maaliyadeed loona wanaajiyo amniga maalgashiga. Guddidu waxay kaloo iftiimisay suurto galnimada ka-qaybgalka hay'adaha maaliyadeed ee caalamiga ah iyo qaadashada habab maaliyadeed oo isku dhafan oo isku dhafan maalgelin dadweyne iyo kuwo gaar ah. Samaynta unug iskaashi oo u go'an, hubinta hufnaanta, iyo kobcinta kalsoonida maalgashadayaasha iyada oo loo marayo dib-u-habayn sharci iyo mid hay'ad ah ayaa loo aqoonsaday tallaabooyin muhiim ah. Xeeladahani waxay si wax ku ool ah u abaabuli karaan caasimadda looga baahan yahay mashaariicda ballaaran ee iskaashiga, si loo aburo jawi maalgashi oo aad u wanaagsan, kor loogu qaado kalsoonida maalgashadayaasha, iyo kor u qaadida koboc dhaqaale oo waara.

Qaab-dhismeedka Sharci ee Taageeraya Iskaashiga PPP

Dejinta qaab-dhismeedka siyaasad adag ayaa loo aqoonsaday inay muhiim u tahay abuurista jawi awood u leh iskaashiga iskaashiga ee Soomaaliya. Guddigu waxay carrabka ku adkeeyeen baahida loo qabo in dowladdu ay mudnaanta siiso horumarinta qaab-dhismeed sharci iyo sharciyeed oo dhammaystiran oo si cad u qeexaya doorarka iyo mas'uuliyadda dhammaan daneeyayaasha ku lugta leh qabanqaabada iskaashiga. Qaab-dhismeedkani waa in lagu daraa xeerar loogu talagalay garsoor madaxbannaan iyo maxkamado gaar ah oo u heellan xallinta khilaafaadka la xiriira iskaashiga, hubinta in nidaamka sharcigu uu si wax ku ool ah u taageeri karo oo uu ilaalin karo ganacsiyada iskaashiga. Intaa waxaa dheer, abuuritaanka nidaam maamul maaliyadeed oo dadweyne oo xooggan iyo hay'ad la-dagaalanka musuqmaasuqa ayaa lagula taliyay in kor loo qaado daahfurnaanta, isla xisaabtanka, iyo maamulka wax-is-weydaarsiga iskaashiga iskaashiga. Dhisidda awoodda hay'adaha dawladda ee hay'adaha dawladda ayaa sidoo kale lagu muujiyey inay tahay mudnaanta, iyadoo diiradda la saarayo hagaajinta qaab-dhismeedka maamulka iyo kobcinta dhaqanka isla xisaabtanka. Iyadoo la abuurayo jawi siyaasadeed ilaalinaya xuquuqda maalgashadayaasha, hubinta hababka cadaalad iyo hufnaanta leh, waxna ka qabta khataraha siyaasadeed iyo amniga, Soomaaliya waxay soo jiidan kartaa maalgashi ballaaran waxayna si guul leh u fulisaa mashaariicda iskaashiga ah ee gacan ka geysta horumar waara

Dood-wadaag II: Sahminta Qaybaha Muhiimka ah ee Iskaashiga Dawadda iyo Ganacsatada ee Soomaaliya: Fursadaha, Caqabadaha, iyo Aragtiyaha Mustaqbalka

Waxaa daadihiyay Mudane Mowlid Axmed Xasan, Isuduwaha Barnaamijyada ee Hay'adda NIS, kalfadhigan waxa uu bixiyay sahamin qoto dheer oo ku saabsan suurtagalnimada PPP-yada qaybaha kala duwan ee Soomaaliya, gaar ahaan iyada oo diiradda lagu saarayo kaabayaasha, dhaqaalaha buluugga ah, tamarta, iyo daryeelka caafimaadka. Dooddan waxaa ka qeybgalay:

Dr. Xuseen Cali Axmed, Khabiir dhanka Kalluumaysiga iyo Kheyraadka Badaha ahna Madaxa Maamulka Wasaaradda Batrooka iyo Kheyraadka Macdanta.

Mudane Maxamed Dhuubow, Agaasimaha Xafiiska Dhiirigelinta Maagashiga ee Wasaaradda Qorsheynta, Maalgashiga iyo Horumarinta Dhaqaalaha.

Dr. Prof. Cabdirisaaq Axmed Dalmar, Aasaasaha iyo Agaasimaha Isbitaalka Taqasusiga ee Dalmar ahna Agaasimaha Machadka Cilmi-baarista SORDI.

Mudane Cabdirashiid Cali Caynaanshe, Guddoomiye Ku-xigeenka Rugta Ganacsiga iyo Warshadaha Soomaaliyeed

Qodobbada Muhiimka ee Doodda:

Fursadaha Iskaashiga PPP ee Waaxyada Muhiimka ah

Guddigu waxay caddeeyeen fursadaha Iskaashiga Dawladda iyo Gaarka loo leeyahay (PPPs) ee kaabayaasha dhaqaalaha, tamarta, kalluumeysiga, iyo waaxyaha daryeelka caafimaadka ee Soomaaliya. Kaabayaasha dhaqaalaha, waxa loo baahan yahay in la cusboonaysiiyo isku xidhka waddooyinka, iyadoo in ka badan 90% waddooyinka laamigu ay xaaladdoodu liidato. Iskaashigu wuxuu horumarin karaa waddooyin cusub, dekedo, iyo garoomo diyaaradeed, taasoo kor u qaadeysa gaadiidka, ganacsiga, iyo in Soomaaliya laga dhigo xarun saadka gobolka ah. Dhanka tamarta, qiimaha sare ee korontada Soomaaliya iyo ku tiirsanaanta matoorayaasha naaftada ayaa ah caqabado, laakiin awoodeeda qoraxda iyo dabaysha ayaa siisa fursado ay PPP-yada hoos ugu dhigaan kharashaadka, wanaajiyaan helitaanka, iyo kor u qaadida tamarta waarta. Qaybta kalluumeysiga, oo qayb ka ah dhaqaalaha buluugga ah, ayaa ah mid aan horumarsaneyn inkasta oo kheyraad badan oo badda ah iyo wax-soo-saar gaaraya ilaa 835,000 metrik ton sannadkii, oo hadda soo saara wax ka yar 30,000 metrik ton sababtoo ah kaabayaasha ku filan sida dekedaha kalluumeysiga, suuqyada, iyo kaydinta qabowga. Qaybta, oo hadda wax ku biirisa \$135 milyan sannadkii, waxay kori kartaa ilaa \$4 bilyan oo leh kaabayaal sax ah iyo maalgashi iyada oo loo marayo iskaashiga iskaashiga ah. PPP-yadu waxa ay casriyeynayaan dhaqamada, kor u qaadi karaan habaynta, oo ay kor u qaadaan wax soo saarka, dhoofinta, iyo kala-duwanaanta dhaqaalaha, iyaga oo furaya awoodda dhaqaalaha buluugga ah. Daryeelka caafimaadka, waxaa jirta baahi loo qabo in la horumariyo adeeg bixinta iyo kaabayaasha. Iskaashiga lala yeesho hay'adaha gaarka ah waxay horumarin karaan tas-hiilaad daryeel caafimaad oo casri ah, hagaajinta daryeelka bukaanka, iyo in la gaaro natiijooyin caafimaad oo wanaagsan.

Caqabadaha Hirgelinta Iskaashiga PPP

Caqabado dhowr ah ayaa lagu muujiyay hirgelinta iskaashiga dhinacyadan. La'aanta qaab-dhismeed sharci iyo sharci oo dhammaystiran oo ku habboon baahiyaha waax kasta ayaa keenaya caqabad weyn. Maqnaanshaha nidaam garsoor oo madax-banaan, maxkamado ganacsi, iyo sharciyo ganacsi oo cad ayaa abuuraya hubanti la'aan, oo joojinaysa maalgashiga. Xasilooni la'aanta siyaasadeed iyo khataraha ammaanku waxay sii adkaynayaan deegaanka maalgashiga muddada dheer, gaar ahaan gobollada ay aadka loogu baahan yahay horumarinta kaabayaasha dhaqaalaha. Qiimaha sare ee korontada iyo maqnaanshaha shabkada qaranka ayaa xaddidaya koritaanka warshadaha iyo heerka nolol maalmeedka, gaar ahaan dhulka miyiga. Kalluumeysiga, tas-hiilaad la'aanta iyo kormeerka sharcigu waxay xannibaan koritaanka waxayna yareeyaan tartanka suuqyada adduunka. Dhanka daryeelka caafimaadka, maalgashi la'aanta xarumaha casriga ah iyo baahida loo qabo habab maamul oo wax ku ool ah ayaa caqabado waaweyn ku ah horumarinta qaybta.

Istaraatiijooyinka Horumarinta Iskaashiga PPP

Si loo horumariyo iskaashiyada iskaashiga ah, guddigu wuxuu ku taliyay in la sameeyo qaab-dhismeed sharci oo adag, waax gaar ah, bixinta dammaanad ay dawladdu taageerto, iyo abuurista jawi sharciyeed oo taageera maalgashiga tamarta la cusboonaysiin karo, daryeelka caafimaadka, iyo dhaqaalaha buluugga ah. Horumarinta kaabayaasha kalluumeysiga iyo daryeelka caafimaadka, sida dekedo casri ah, tas-hiilaadka wax-soo-saarka, iyo xarumaha daryeelka caafimaadka, iyada oo loo marayo PPPs waa lama huraan. Kobcinta wada-hadallada dadweynaha iyo kuwa gaarka ah, kordhinta wacyiga faa'iidooyinka PPP, iyo dhisidda awoodda hay'adaha ayaa muhiim u ah soo jiidashada maalgashiga iyo kobcinta horumar waara. Intaa waxaa dheer, horumarinta dhaqamada waara iyo maalgashiga dhaqaalaha buluuga ah waxay ka faa'iidayaan kartaa kheyraadka badda Soomaaliya kobaca dhaqaalaha iyo ilaalinta deegaanka. Iyada oo ka faa'iidayaanaysa iskaashiga dhinacyadan, Soomaaliya waxay kor u qaadi kartaa kaabayaasha dhaqaalaha, horumarinta awoodda tamarta la cusboonaysiin karo, ballaarinta kalluumeysiga iyo dhaqaalaha buluugga ah, iyo horumarinta adeegyada daryeelka caafimaadka, kicinta kobaca dhaqaalaha guud iyo horumarinta daryeelka bulshada.

Nuxurka iyo Talooyinka Ka soo baxay Madasha:

Nuxurka Madasha:

- Kordhinta Fahamka iskaashiga PPP:** Ka-qaybgalayaashu waxay heleen faham dhamaystiran oo ku saabsan doorka ay PPP-yadu ku leeyihiin horumarinta koboca dhaqaalaha Soomaaliya. Kulanku wuxuu iftiimiyay muhiimadda ay leedahay in la habeynno moodooyinka PPP ee caalamiga ah si ay ugu habboonaadaan duruufaha Soomaaliya, iyadoo hubinaya inay wax ka qabtaan caqabadaha iyo fursadaha gaarka ah ee dalka gudihisa.
- Aqoonsiga Caqabadaha:** Kulanku wuxuu aqoonsaday caqabadaha ka jira hirgelinta PPP-yada Soomaaliya, oo ay ku jiraan hubanti la'aanta sharciga, helitaanka xaddidan ee maalgelinta, iyo baahida loo qabo dhisidda awoodda. Wax ka qabashada caqabadahani waxay muhiim u tahay guusha mashaariicda PPP.
- Aqoonsiga Fursadaha iyo Caqabadaha Waaxyaha:** Madashu waxay tilmaamtay waaxyada muhiimka ah ee Iskaashiga Dawladda iyo Gaarka ah (PPPs) ee Soomaaliya, oo ay ku jiraan kaabayaasha, tamarta, kalluumaysiga, iyo daryeelka caafimaadka. Fursadaha waxaa ka mid ah horumarinta 22,100 kiiloomitir oo waddooyin ah iyo ka faa'iidaysiga tamarta la cusboonaysiin karo. Caqabadaha waxaa ka mid ah hubin la'aanta sharciyeed, la'aanta garsoor madaxbannaan, xasillooni darro siyaasadeed, iyo kaabayaasha oo aan ku filnayn.
- U qareemida Ka-qaybgalka Daneeyayaasha:** Kulanku wuxuu xoojiyay baahida loo qabo in la hawlgeliyo dhammaan daneeyayaasha khuseeya, oo ay ku jiraan hay'adaha dowladda, hay'adaha gaarka loo leeyahay, iyo dadweynaha, inta lagu jiro muddada noloshu mashruucyada PPP. Isgaadhsiinta iyo wada-shaqaynta wax ku oolka ah ayaa loo aqoonsaday inay yihiin qodobbada muhiimka ah ee guusha.
- Aqoonsiga Waaxyada Istiraatiijiga ah:** Kulanku wuxuu aqoonsaday qaybaha muhiimka ah ee ay PPP-yadu yeelan karaan saameynta ugu weyn, oo ay ku jiraan kaabayaasha, tamarta, dhaqaalaha buluugga ah, iyo daryeelka caafimaadka. Qaybahani waxaa loo aqoonsaday inay mudnaanta leeyihiin in si degdeg ah diiradda loo saaro iyo maalgelin muddada dheer ah iyada oo loo marayo dadaallada PPP.
- Aqoonsiga Baahiyaha Maalgelinta iyo Hababka:** Wadahadaladu waxay iftiimiyeen baahida loo qabo moodallo maalgelineed oo cusub si ay u taageeraan mashaariicda PPP, xoojinta maaliyadda isku dhafan, hababka khatarta wadaaga, iyo dammaanad qaadka dawladda si loo soo jiito maalgashadayaasha. Daraasadaha suurtagalka ah iyo soo celinta qiimeynta maalgashiga (ROI) ayaa loo arkay inay muhiim u tahay dhaq-dhaqaaqa maaliyadeed.
- Ballanqaadka Dhisidda Awoodda:** Kulanku wuxuu xoogga saaray baahida loo qabo dhisidda awoodda hay'adaha Soomaaliya si ay si wax ku ool ah u maamulaan mashaariicda PPP. Tani waxay ku jirtaa tababarka mas'uuliyiinta dadweynaha, la-hawlgalayaasha qaybta gaarka ah, iyo daneeyayaasha kale ee ku lugta leh PPP-yada.
- Fahamka Siyaasadda iyo Qaab-dhismeedka Sharci:** Madashu waxay carrabka ku adkaysay muhiimadda ay leedahay qaab-dhismeed sharci iyo sharci oo adag oo loo sameeyo PPPs, oo ay ku jiraan wax ka beddelka dhawaan lagu sameeyay sharciga iibka guud ee Soomaaliya. Doorar cad, geeddi-socod hufan, iyo xeelado maarayn khatarta wax ku ool ah ayaa loo aqoonsaday inay lama huraan u yihiin hirgelinta PPP ee guulaysata.

Talooyin Muhiim ah:

- Kobcinta Wadahadalka Dawladda iyo Ganacsatada:** Samee madal wada-hadal joogto ah si loo dhiso isfahanka iyo isu- waafajinta danaha. Ka qayb-geli daneeyayaasha inta lagu jiro muddada nolosha ee PPP si loo xaqiijiyo hufnaanta, taageerada dadweynaha, iyo natiijooyin waara..
- Kobcinta Awoodda Hay'adaha:** Xoojinta awooda hay'adaha dawlaga ah ee lagu maareeyo iskaashiga, oo ay ku jiraan samaynta cutubyo gaar ah, bixinta tababaro, iyo kobcinta dhaqanka hufnaanta iyo isla xisaabtanka.
- Dhiirigelinta Maalgelinta Tamarta Waarta:** Horumarinta iskaashiga PPP ee tamarta la cusboonaysiin karo si loo dhimo kharashaadka, loo kordhiyo helitaanka, iyo taageeridda horumar waara. Bixi dhiirigelin iyo horumariyo jawi nidaamin taageero ee maalgashiga tamarta nadiifka ah.
- Hagaajinta Dhaqangalka Maaliyadeed iyo Helitaanka Maalgelinta:** Kala-duwan ilaha maalgelinta oo hirgeli qorshe maaliyadeed oo hufan ee mashaariicda PPP. Tixgeli la-shaqaynta hay'adaha maaliyadeed ee caalamiga ah iyo abuurista sanduuqa PPP.
- ILeverage International Support and Best Practices:** Utilize international support for the design and implementation of PPP projects. Adopt and adapt best practices from successful PPPs globally.
- Ka faa'iidaysiga Taageerada Caalamiga ah iyo Hababka ugu Wanaagsan:** Ka faa'iidayso taageerada caalamiga ah ee naqshadaynta iyo hirgelinta mashaariicda iskaashiga ah. La qabso oo la qabso dhaqamada ugu wanaagsan ee laga helo PPP-yada guuleysta ee caalamka.
- In Mudnaan la siiyo Horumarinta Kaabayaasha dhaqaalaha:** In diiradda la saaro horumarinta mashaariicda kaabayaasha dhaqaalaha ee muhiimka ah iyada oo loo marayo iskaashiga dhinacyada iskaashiga ah, hubinta in kaabayaasha Soomaaliya ay buuxiyaan shuruudaha dhaqaalaha kobcaya iyo taageeridda horumar waara oo fudud.
- Hirgelinta qaab-dhismeedka sharciyeed cad oo adag:** Samee oo dhaqan geliya qaab-dhismeed sharci iyo sharci oo dhamaystiran oo PPPs ah kaas oo si cad u qeexaya doorarka, masuuliyadaha, iyo hababka xalinta khilaafaadka.
- Aqoonsiga Awoodda Dhaqaale ee Buluugga ah:** Madashu waxay hoosta ka xariiqday awoodda aan laga faa'iidayso ee dhaqaalaha buluugga ah ee Soomaaliya, gaar ahaan qaybta kalluumeysiga. Maalgelinta istiraatiijiyadeed ee loo marayo iskaashiga iskaashiga, waaxdu waxay si weyn u kordhin kartaa wax soo saarka dhaqaalaha, lagana yaabo inay ka korto \$135 milyan ilaa \$4 bilyan sannadkii. Tani waxay soo bandhigaysaa fursad la
- Kobcinta Taageerada Dowladda iyo Ballanqaadka:** Hubi taageerada xooggan oo joogtada ah ee dawladda ee hindisayaasha iskaashiga, oo ay ku jiraan qoondaynta kheyraadka miisaaniyadda iyo bixinta dammaanadaha lagama maarmaanka ah.
- Horumarinta Qaab-dhismeedka Maamul iyo Isla-xisaabtanka:** Abuur qaab-dhismeedyo maamul oo adag iyo habab isla-xisaabtan, oo ay ku jiraan kormeer joogto ah iyo qiimeyn waxqabad, si loo kormeero mashaariicda PPP.
- Maalgelinta Kaabayaasha iyo Dhaqaalaha Buluugga ah:** In mudnaanta la siiyo maalgashiga PPP ee kaabayaasha muhiimka ah, sida waddooyinka iyo dekedaha, si kor loogu qaado isku xidhka iyo kobaca dhaqaalaha. Kobcinta dhaqaalaha buluuga ah iyadoo la maalgalinayo kaabayaasha kalluumeysiga si loo kordhiyo wax soo saarka iyo kala duwanaanshaha dhaqaalaha.
- Kordhi Hal-abuurka Maalgelinta ee PPP-yada:** Sahamin oo hirgeli moodooyin maaliyadeed oo hal-abuur leh sida maaliyadda isku dhafan, bonds-ka cagaaran, iyo sanduuqyada dadweynaha-iyo-gaarka ah si loogu soo jiito maalgelinta mashaariicda PPP, gaar ahaan qaybaha sida tamarta la cusboonaysiin karo iyo kaabayaasha dhaqaalaha.

Kalimadaha Xiritaanka

Shirka ayaa lagu soo gabagabeeyay hadalada xiritaanka ah oo ay jeediyeen Xurmadle **Cusman Maxamed Cabdi (Daalo)**, Wasiir Ku-xigeenka Ganacsiga, iyo Xurmadlle **Maxamed Aadan Macallim Cali**, Wasiirka Isgaarsiinta iyo Teknolojiyadda. Martida Sharafka shirka ee Xurmadle **Xamza Cabdi Barre**, Ra'iisul Wasaaraha Xukuumadda Federaalka Soomaaliya, ayaa si rasmi ah u soo xiray shirkan isaga oo mar kale xaqiijiyay sida ay dowladda uga go'an tahay in ay u adeegsato iskaashiga PPP istiraatiijiyad

Faafinta Warbixinta

Madasha Magan waxa ay faafin doontaa warbixintan faahfaahsan iyo waxyaabaha taageeraya ee ka qaybgalayaasha iyo daneeyayaasha. Warbixinta sidoo kale waxaa laga heli doonaa si caam ah iyo dhinacyada kale ee danaynaya bogga rasmiga ah ee Madasha Magan ee www.maganforum.so.

Mahadnaq

Madasha Magan waxa ay mahadnaq qalbi furan u diraysaa dhammaan ka qaybgalayaasha, hadal-jeediyayaasha, taaba-galiyaasha, iyo saaxiibada ka qayb-qaadashadooda qiimaha leh ee guusha dhacdadan. Mahad gaar ah waxaa loo dirayaa Raysal Wasaaraha, Wasiirada, Xildhibaanada, hoggaamiyayaasha ganacsiga, iyo wakiillada bulshada rayidka ah ee ka qaybqaadashadooda firfircoon iyo taageeradooda aan kala go'a lahayn. Waxaan sidoo kale si qoto dheer u mahadcelinaynaa Kafaala-qaadayaasheena Sare Salaam Somali Bank oo ah kafaala-qaadaha ugu muhiimsan ee ay ku bixisay kafaala-qaadka deeqsinimada leh iyo sida ay uga go'an tahay sahminta Iskaashiga Dadweynaha iyo Gaarka ah ee Soomaaliya. Dadaalkiina wadajirkiina iyo aragtiyihiina ayaa muhiim u ah qaabaynta mustaqbalka PPP-yada ee Soomaaliya.

MAGAN FORUM

Public

Private

Partnership